

КУЛЬТУРНО-СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ АНОНІМНИХ ФОРУМІВ

Статтю присвячено аналізу деяких культурних і соціальних функцій анонімних форумів (іміджборд). Описано основні функції: інтегративну, адаптивну та захисну. Досліджено роль анонімних форумів як специфічного майданчика культурної комунікації в Інтернеті. Зокрема, відповідно до функцій, обґрунтовано роль анонімних форумів у створенні спільнот у Всесвітній мережі, адаптації до постіндустріального суспільства та захисту від надміру публічності. Інтегративну функцію описано як участь у створенні нових типів віртуальних спільнот, а також підтримці існування більш традиційних через нові цифрові медіа. Адаптивну функцію визначено як створення транзитивного, а також резерваційного культурного простору для входження в суспільство. Захисну функцію – як забезпечення анонімності для втечі від надміру публічності в сучасній культурі.

Ключові слова: Інтернет, анонімні форуми, культурно-соціальні функції.

З дослідженнями стану культури останніх двадцяти років нерозривно пов'язані питання Інтернету як простору, де відбувається дедалі більша частка культурних комунікацій. Серед цих питань важливе місце посідають зокрема і питання про роль тих чи тих феноменів віртуальної мережі, про їхні культурні та соціальні функції. Одним із таких феноменів є специфічний тип форумів, головною характеристикою яких є анонімність і типовий інтерфейс, створений для активного обміну зображеннями та текстовими повідомленнями. Загальна назва таких форумів – іміджборди (від *англ.* imageboard). Найбільш відомі і відвідувані іміджборди – англомовний 4chan, япономовний Futaba channel, російськомовний 2ch. Цю статтю присвячено спробі окреслити основні функції цих форумів і на їхньому прикладі показати можливості виконання функцій об'єктів Інтернету взагалі.

Капіталістично-промислова модернізація суспільств ознаменовувалася розпадом та зменшенням впливовості традиційних, селянських, релігійних форм і типів спільнот, замінюючи їх на нові, національні, урбаністські, політичні та професійні. Постіндустріальне суспільство підважує і ці типи, пропонуючи нові, дрібніші і, разом з тим, глобальніші. Культура сучасного суспільства і Інтернет як один з її основних каналів виконують у формуванні цих спільнот вирішальну роль, і анонімні форуми не становлять тут винятку. Тому однією з найважливіших функцій анонімних форумів є інтегративна. Звичайні інститути культури модерних суспільств, такі як школа, церква, родина, професія, створювали спільноти навколо себе, які формувалися через

спільне проведення часу, спільні інтереси, ритуали, цінності, спільний простір спілкування і життя. Хоча всі ці інститути залишаються активними, анонімні форуми є одним із тих факторів, які додаються до інтеграційних процесів у суспільстві, а в окремих випадках переважають у них. Іміджборди формують спільноти, допомагають у їх формуванні і підтримують їхнє функціонування.

Важко описати всю мозаїку ідентичностей та спільнот, які утворюються через або за допомогою іміджборд. Мабуть, головною з них є, власне спільнота Анонімумів, крос-культурна та крос-національна єдність, що формується за ознакою активного використання іміджборд. Анонімум – доволі розмита та амбівалентна група, яка втім все ж таки поєднується спільним визнанням цінності анонімного спілкування, спільним форматом майданчиків комунікації, мережами зв'язків між різними іміджбордами і, найголовніше, самоідентифікацією. Зв'язки між іміджбордами відбуваються через відвідування одними й тими самими користувачами різних іміджборд і перенесення інформації (фольклору, сленгу, «мемів», традицій, технічних новинок інтерфейсу тощо). Зв'язки між одномовними іміджбордами сильніші (наприклад, російськомовні 2ch, 1chan та 0chan), слабші між різномовними, і чим менш близькою та популярною є мова, що переважно використовується на форумі, тим слабші її зв'язки з іншими. Наприклад, найперша в світі і порівняно велика японська іміджборда Futaba channel є майже незнайомою для більшості Анонімумів світу, в той час як англомовний 4chan перебуває в центрі мережі

анонімних форумів, є найбільш відвідуваним і слугує законодавцем трендів у спільноті.

Крім того, кожна окрема іміджборда формує власну спільноту. На прикладі російськомовних іміджборд можна побачити відмінності і конфлікти між цими спільнотами. Після того як поруч з першою великою російськомовною іміджбордою 2ch.ru (Двач) виникли 1chan.ru (БІчан) та 0chan.ru (Нульчан), а на місці закритого 2ch.ru виникли послідовники у вигляді 2-ch.ru (Тиреч), 02ch.ru (Ментач) та 2ch.so (Сосач), між спільнотами цих форумів почалися доволі гострі конфлікти. Ічан відрізнявся значно нижчим рівнем свободи в спілкуванні, присутністю активної модерації і частим баном користувачів, за що інші форуми відмовляли йому в праві називатися іміджбордою, а різні послідовники Двача вважалися притулком для найменш «адекватних» користувачів і «школярів», які зводять анонімне спілкування до примітивних розваг і популяризують іміджборди серед широкого загалу, що підриває цінності анонімної спільноти і розмиває ідентичність. Анонімуси Нульчану вважали свою спільноту найбільш «чистою» і вільною від модерації та новоприбулих юних мігрантів із соціальних мереж.

Але в середині самих іміджборд також формуються окремі спільноти. Анонімні форуми як правило містять декілька розділів за темами, в яких існують свої локальні меми, традиції і фольклор. Відвідувач розділу /a/ (Аніме) може не розуміти мемів розділу /vg/ (Відеоігри) та навпаки. /b/ (Random або «Бред» російською) – це, як правило, окремий простір, де можна спілкуватися на будь-які теми, найбільш відвідуваний розділ майже будь-якої іміджборди, який значною мірою доклався до формування спільноти Анонімусів у цілому, проте до якого також часто ставляться негативно навіть відвідувачі інших розділів, як до своєрідного відстійника новоприбулих, малоцікавих та деструктивних дописувачів. На додаток до цього, окремі спільноти формуються навіть у рамках одних розділів, у різних «тредах» (форумних темах). Наприклад, у рамках /vg/ Двача на момент публікації статті існує понад два десятки активних постійних тематичних тредів, присвячених різним іграм, відвідувачі яких не часто перетинаються один з одним. Наостанок варто згадати і про те, що більш традиційні ідентичності і спільноти теж живуть на іміджбордах. Як приклад можна навести політичні баталії прихильників опозиції та режиму Путіна на тому ж Двачі, дискусії між українцями та росіянами там само, а також

надзвичайно популярну, хоча і значно перебільшену, тему ролі 4chan у формуванні спільноти альт-райтів і прихильників Дональда Трампа під час передвиборчої кампанії в США 2016 року [10].

Переходячи до наступної функції, можна згадати про те, що різноманітні підручники з культурології називають різні функції культури взагалі та окремих культурних факторів зокрема. Але, як правило, адаптивна функція йде в переліку однією з перших. Культура взагалі виконує ключову роль в адаптації індивіда до життя в суспільстві, трансляції норм, цінностей, культурного контексту, правил комунікації, самої мови – все це так чи так виконується за допомогою різноманітних культурних медіумів. Анонімні форуми не є винятком. Від початку іміджборди відвідували в основному молоді люди, які шукали і створювали в Інтернеті нові платформи для обміну інформацією і кооперацією. Серед них були молоді дорослі, студенти, підлітки. Так, засновникові 4chan Крістоферу Пулу, більш відомому під нікнеймом «тоот», було на момент заснування 15 років [5]. Важко встановити середній вік відвідувача анонімних форумів через, очевидно, їхню анонімність, проте судячи з тем, які часто порушуються на цих форумах (навчання, початок романтичних стосунків, життя з батьками), елементів опису свого життя анонімусами, власних фото, які дехто викладає на форумах тощо, можна зробити висновок про те, що основна аудиторія цих форумів – особи від 14 до 30 років, причому більшість старших відвідувачів прийшли на іміджборди давно, тобто вперше залучилися до спільноти в юному віці. В принципі, таку оцінку можна дати і не заглиблюючись у специфіку анонімних форумів, оскільки саме ця вікова категорія є найактивнішими користувачами Інтернету загалом, в Україні [1] і не тільки [8].

Молодь, яка приходять на іміджборди, шукає зразки поведінки, культурні шаблони, стереотипи, перебуваючи в самому розквіті процесів соціалізації і адаптації до «дорослого» життя. Залежно від того, наскільки активно той чи той користувач занурений у спілкування на форумі, цінності й норми вироблені в середовищі форумної спільноти впливають на нього. Звичайно, ступінь впливу – питання дискусійне і залежить від багатьох чинників, таких як вплив інших адаптивних інститутів, попередній життєвий і культурний досвід тощо. Інше питання – наскільки взагалі можна казати про «цінності та норми» анонімних форумів. Як уже зазначено, анонімні

форуми бувають різні, і спільноти, що формуються в їхніх межах, також можуть бути різними. Проте в цьому випадку нас цікавить сам факт адаптивного механізму форумів як соціально-культурної функції.

Отже, як саме анонімні форуми беруть участь у залученні індивіда до соціального життя? Тут можна виокремити декілька аспектів. По-перше, вони виконують роль своєрідних підліткових компаній, тобто заміником або додатком того, що в попередньому столітті називали «вулицею», певної сфери спілкуванні молоді, що перебуває поза межами контролю батьків та інститутів навчання і виховання. Перенесення цієї сфери в Інтернет і утворення відповідних цифрових майданчиків є логічним в умовах, коли в Інтернет мігрують і всі інші сфери соціального життя. Анонімні форуми з їхньої свободою висловлювань та помірною модерацією стали одним з таких майданчиків. Там завжди можна обмінятися свіжими новинами з тем, що цікавлять молодь, можна поговорити про підліткові проблеми, поскаржитися на булінг у школі чи невдачі в романтичних стосунках. Особливо актуальними подібні віртуальні простори стають саме для ізгоїв, підлітків, що не можуть знайти для себе місця в звичних офф-лайн компаніях. Такі підлітки, на додаток до реального, часто зазнають ще й кібер-булінгу, тому їм зручніше спілкуватися в умовах анонімності, де можна приховувати свою ідентичність. Не випадково бітард – один із головних персонажів фольклору анонімних форумів, це асоціальний відлюдник, який більшу частину життя проводить на іміджбордах.

Другий аспект, на який необхідно звернути увагу, це показна «антисоціальність» норм та цінностей анонімних форумів. На перший погляд, говорячи про іміджборди, важко казати про якусь адаптацію до «нормального» соціального життя, оскільки вони мають репутацію місць, чий мешканці цього життя позбавлені, де пропагуються сексизм, расизм, сексуальні відхилення і інші теми, тією чи тією мірою табуйовані в різних суспільствах. На іміджбордах, особливо в розділах /b/, поширені жарти про те, що іміджборди роблять зі звичайних людей ізгоїв, бітардів, зі специфічними смаками і пристрастями. На 2ch.hk з 2016 року почали з'являтися регулярні треди під заголовком РНН (Работа не нужна), присвячені тому, як можна жити, не маючи постійної роботи, перевагам такого способу життя та зневагою до «роботарабів». РНН як рух на іміджбордах – явище недавнє, але в ньому

мало нового, більшість ідей цих тредів з'являлися на анонімних форумах доволі давно і постійно. Тож чи можна казати про адаптивну функцію у випадках всіх цих явищ, які мають місце на анонімних форумах?

За останні декілька років тези про те, що в недалекому майбутньому більшість робочих місць буде автоматизовано, а значна кількість людей опиниться без роботи, стали загальним місцем [7]. Хоча не всі згодні з цими тезами, проте, як видно на прикладі багатьох постійних відвідувачів тих таки анонімних форумів, вже зараз існує якась кількість молодих людей, які в кращому випадку зайняті нерегулярно, прекарною працею, натомість користуються соціальним спадком своїх батьків, як в сенсі буквальному, у вигляді квартир, батьківських зарплат і пенсій, так і в сенсі спадку декількох поколінь, які упродовж ХХ сторіччя домоглися певного рівня соціального захисту, у вигляді безкоштовних освіти, медицини, інфраструктури тощо, залежно від конкретної країни. Ці люди не можуть знайти роботу після здобуття вищої освіти, або виходять з ринку праці ще на стадії отримання освіти, і в суспільстві існує потреба якось цих людей асимілювати, не залучаючи їх назад до і без того перевантаженого ринку праці, але і не залишаючи їх зовсім «ззовні», оскільки вони можуть стати, і часто таки стають рекрутами криміналітету або фундаменталізму різних сортів.

Анонімні форуми цілком можуть працювати як комфортні зони резервації для таких людей. Тут вони можуть знайти таких самих, як вони, тут можна проводити час, ділитися своїми інтересами, розвивати їх або набувати нових. Тут зручно спілкуватися на тему відеоігор, аніме, серіалів та музики, всього того, що цілком може займати дні та ночі анонімуса замість роботи. Крім того, анонімуси на іміджбордах перебувають під наглядом. Треба розуміти, що їхня анонімність для поліції або спецслужб є досить умовною, і якщо користувач не захищається якимись додатковими засобами анонімізації на кшталт проксі-серверів, то знайти його не становить особливих труднощів. Є, звичайно, інциденти, наприклад, коли один з відвідувачів 4chan.org залишив в одному з розділів допис «Don't go to school tomorrow if you are in the northwest. Happening thread will be posted tomorrow morning», а наступного дня сталася стрілянина в коледжі Амквва (Розенберг, штат Орегон) [9]. Проте зазвичай контроль за анонімними форумами все ж таки здійснюється,

і не є поодинокими випадки, коли користувачів затримували за різноманітні злочини, такі як розповсюдження дитячої порнографії [4], вбивство [3], підробка знижкових купонів [6]. Існує думка про те, що поява масових загальноосвітніх шкіл на початку ХХ сторіччя була зумовлена не тільки потребою індустріального капіталізму в кваліфікованій робочій силі, а й необхідністю контролю за величезною масою дітей та підлітків, які до того були зайняті низькокваліфікованою працею, і після її автоматизації опинилися без заняття [11, р. 5]. Анонімні форуми цілком можуть бути одним серед інших засобів контролю та соціальної адаптації в арсеналі постіндустріального капіталізму ХХІ сторіччя, а їхня показова «анти-соціальність» може слугувати потребам того ж соціуму.

Крім інтегративної та адаптивної функцій, ще одна важлива функція анонімних форумів, про яку не можна не згадати, – захист від надміру публічності в Мережі. Починаючи з другої половини 2000-х років, Інтернет зробив поворот від переважно анонімного або опосередкованого спілкування за допомогою нікнеймів та юзерпиків (аватарок) до прямої комунікації за допомогою персональних сторінок у соціальних мережах, з численими фотографіями, справжнім іменем, переліком інтересів, друзів, місць роботи і навчання. Функціонал та інтерфейс Facebook, Instagram, Youtube та Вконтакте буквально вимагають від користувачів відкривати своє життя для загалу, наповнювати Мережу приватним контентом і споживати контент, створений іншими. Таким чином створюються фантоми, які беруть участь у комунікації в Інтернеті замість самого користувача, і в цій комунікації сенс має не так саме повідомлення, як база, що до нього прикріплена. Якщо користувач «Іван Петров» говорить «Я голосую за партію “Випадковість”», то це промовляє не сам «Іван Петров», а його фотографії, друзі, інтереси, попередні повідомлення і загальний рівень активності в Мережі. В принципі це схоже на комунікацію «офф-лайн», але на глибшому рівні, оскільки в реальному житті не можна в будь-який момент ознайомитись з тим, що говорив і з ким фотографувався «Іван Петров» три роки тому під час зустрічі однокласників.

Анонімні форуми повстають проти такого формату комунікації. Їхня ідея полягає в зрізанні всієї надлишкової інформації з повідомлення. В спілкуванні бере участь лише текст і, можливо, прикріплене зображення. На багатьох іміджбордах є можливість використовувати певне

унікальне ім'я (трипкод) для ідентифікації повідомлень залишених одним і тим самим користувачем, але це скоріше виняток із правила, і навіть у цих випадках кількість інформації про користувача залишається мізерною, порівняно з соціальними мережами. Коли «Іван Петров» напише на анонімному форумі «Я голосую за партію “Випадковість”», то промовлятиме не він, не його соціальний статус та авторитет, не його здобутки чи помилки, не кількість друзів або «фолловерів» (підписників) – промовлятиме Анонім, один із сотень або тисяч інших відвідувачів форуму. Залишається лише сам обмежений, але чіткий факт повідомлення і його зміст. Можливо, це не завжди зручно, проте надає певного захисту і комфорту в ситуації повсюдного надміру інформації про самого себе.

Цікаво, що розквіт популярності і суспільного резонансу навколо анонімних форумів (умовно 2008–2012 роки) приблизно збігся з завоюванням Інтернету соціальними мережами і активним використанням всього їхнього функціоналу («Друзья в социальных сетях – явление из 2010 года») [2]. Мода на іміджборди падала разом з модою на додавання сотень фотографій і друзів у соціальних мережах (що, принаймні на цей момент, не означає падіння відвідуваності обох типів платформ, скоріше їх стабілізацію у культурному просторі). Іміджборди вже не сприймалися як відкриття і простір свободи тоді, коли соціальні мережі перейшли до стриманості у своєму ексгібіціонізмі: Вконтакте став для багатьох не більше ніж сервісом для обміну повідомленнями і аудіопрогравачем, а Facebook значною мірою перетворився на професійну вітрину, додаток до резюме.

Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що деякі з функцій анонімних форумів загалом схожі з функціями інших майданчиків комунікації в Інтернеті, приміром, інтегративну та адаптивну функції виконують не тільки іміджборди. Водночас, захисна функція є специфічною для анонімного середовища. Також очевидно, що опис перелічених вище функцій, обмежений форматом статті, не є вичерпним і дослідження ролі анонімних форумів потребують більшого розкриття. Зокрема, аналізу потребують селективна (відбір культурного контенту) та ігрова, а також і інші функції анонімних форумів, виявлені під час подальших досліджень. Проте вже зважаючи на описані функції, можна з упевненістю говорити про суттєву роль іміджборд як феномена культури Інтернет-простору.

Список літератури

1. Динамика пользования Интернет в Украине: февраль – март 2016 [Электронный ресурс] / Киевский международный институт социологии. – Режим доступа: <http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=621>. – Заглавие с экрана.
2. Дуров П. Друзья в социальных сетях – явление из 2010 года [Электронный ресурс] / П. Дуров. – Режим доступа: https://vk.com/durov?w=wall1_1725537. – Заглавие с экрана.
3. 4chan murder pictures: David Kalac arrested in Oregon [Electronic resource] / BBS.com. – Mode of access: <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-29932087>. – Title from the screen.
4. Another 4chan User Gets Busted By FBI [Electronic resource] / Thesmokinggun.com. – Mode of access: <http://www.thesmokinggun.com/documents/internet/another-4chan-user-gets-busted-fbi/>. – Title from the screen.
5. Brophy-Warren J. Modest Web Site Is Behind a Bevy of Memes [Electronic resource] / J. Brophy-Warren. – Mode of access: <https://www.wsj.com/articles/SB121564928060441097>. – Title from the screen.
6. FBI Busts 4chan man for Extreme Couponing [Electronic resource] / Thesmokinggun.com. – Mode of access: <http://www.thesmokinggun.com/documents/internet/fbi-busts-4chan-man-extreme-couponing-098561>. – Title from the screen.
7. Harari Y. N. The meaning of life in a world without work [Electronic resource] / Y. N. Harari. – Mode of access: https://www.theguardian.com/technology/2017/may/08/virtual-reality-religion-robots-sapiens-book?CMP=share_btn_fb. – Title from the screen.
8. Internet use by age group worldwide as of November 2014 [Electronic resource] / Statista.com. – Mode of access: <https://www.statista.com/statistics/272365/age-distribution-of-internet-users-worldwide/>. – Title from the screen.
9. Marans D. Did The Oregon Shooter Warn Of His Plans On 4chan? [Electronic resource] / D. Marans. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.com/entry/oregon-shooter-plans-4chan-us_560da551e4b0768127016099. – Title from the screen.
10. Ohlheiser A. ‘We actually elected a meme as president’: How 4chan celebrated Trump’s victory [Electronic resource] / A. Ohlheiser. – Mode of access: <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2016/11/09/we-actually-elected-a-meme-as-president-how-4chan-celebrated-trumps-victory/>. – Title from the screen.
11. Platt A. The Child-Saving Movement and the Origins of the Juvenile Justice System / A. Platt // Juvenile Delinquency: Historical, Theoretical and Societal Reactions to Youth. – 2nd ed. / [ed. by P. Sharp, B. Hancock]. – Upper Saddle River, New Jersey : Prentice Hall, 1998. – P. 3–17.

K. Zadyraka

SOCIO-CULTURAL FUNCTIONS OF ANONYMOUS FORUMS

The article researches the role of imageboards, a certain type of anonymous forums, in the Internet culture, approaching it with researching specific functions of those forums.

The author starts by describing an integrative function of anonymous forums. He claims that in the post-industrial societies, virtual communities created via digital media are replacing more traditional communities created by such institutions as schools, churches, labor unions, etc. Imageboards contribute to the creation of a new type of communities based on common communicational platforms or shared interests, but they also help to sustain “old” types of identities like political groups, nations, etc.

Then the article researches an adaptive function of anonymous forums. The author argues that imageboards, despite their anti-social image, are one of the institutions helping contemporary youth to adapt to society through different means. One of them is providing certain type of safe and free space for communication, similar in some way to traditional youth companies. With this, socialization on imageboards can both help an individual to enter the society, but it also can keep him or her in a transitional space required for a post-industrial society with its lack of jobs caused by automatization.

The last function the article observes is a protective function. As it was mentioned before, anonymous forums provides safe spaces for communications, and this safety is caused by their interface, useful for maintaining anonymity. In the Internet, where social networks have got their dominance, imageboards served as a places where one can communicate without sharing all kinds of personal information. On imageboards most messages are unique and free from identities of their authors, which protects the authors from the common pressure of need to maintain those identities.

Thus anonymous forums perform integrative, adaptive, and protective functions. Two of them are shared by most digital platforms, while the last one is more or less unique to imageboards. Also the list of functions is not complete, as further research will probably reveal more of them.

Keywords: Internet, anonymous forums, socio-cultural functions.

Матеріал надійшов 29.06.2017